

Obsah

Předmluva 9

Část I: Zanedbaná antropologie: Násilí a válčení lovců-sběračů 11

1—Konflikty mezi lovci-sběrači: Poslední bašta pacifistické minulosti?

(Mark W. Allen) 13

2—Válčení lovců-sběračů a naše evoluční minulost

(Steven A. LeBlanc) 29

Část II: Násilí a válčení mezi mobilními lovci-sběrači 55

3—Násilí a válčení v evropském mezolitu a paleolitu

(Virginia Hutton Estabrook) 57

4—Přirození kolonizátoři a vysoká míra násilí mezi Paleoameričany

(James C. Chatters) 85

5—Násilí a válčení australských lovců-sběračů (Mark W. Allen) 119

6—Konflikty a teritorialita v domorodé Austrálii: Biologické

a etnografické důkazy (Colin Pardoe) 139

7—Konflikty a mezilidské násilí v holocenních populacích

lovců-sběračů z jižních oblastí Jižní Ameriky (Florenca Gordón) 165

8—Válka a expanze: Etnohistorický pohled na putování numických

národů (Mark Q. Sutton) 185

9—Vyčkej a odraž: Archeologické důkazy obranného chování

lovců-sběračů na vnitrozemském Severozápadě (Kenneth C. Reid) 209

10—Rozdílné podoby násilí v severoamerické Arktidě

(John Darwent a Christyann M. Darwent) 227

11—Přízrak konfliktu na Isla Cedros (Dolní Kalifornie, Mexiko)

(Matthew R. Des Lauriers) 255

Část III: Násilí a válčení mezi polousedlými lovci-sběrači 275

12—Lovci-sběrači a válka na Nové Guineji v éře kontaktu

(Paul „Jim“ Roscoe) 277

- 13—Středně a pozdně archaické získávání trofejí v Indianě**
(Christopher W. Schmidt a Amber E. Osterholt) 301
- 14—Bioarcheologický záznam kraniofaciálního traumatu ve střední Kalifornii** (Marin A. Pilloud, Al W. Schwitalla a Terry L. Jones) 321
- 15—Archaické násilí v západní Severní Americe: Bioarcheologický záznam rozčtvrcení, artefaktů z lidských kostí a lebek ze střední Kalifornie** (Al W. Schwitalla, Terry L. Jones, Randy S. Wiberg, Marin A. Pilloud, Brian F. Coddington a Eric C. Strother) 341
- 16—Násilí lovců-sběračů z pohledu stabilních izotopů: Kdo s kým bojuje?** (Jelmer W. Eerkens, Eric J. Bartelink, Karen S. Gardner a Traci L. Carlson) 371
- 17—Technologie násilí a kulturní evoluce v oblasti průlivu Santa Barbara** (James M. Brill) 393
- 18—Novinky o depotu válečníků: Časové určení důkazů válčení z přístavu Prince Ruperta** (Jerome S. Cybulski) 417

Část IV: Syntéza a závěr 441

- 19—Prehistorie násilí a válčení mezi lovci-sběrači**
(Terry L. Jones a Mark W. Allen) 443

Seznam ilustrací 466

Rejstřík 469

O editorech a přispěvatelích 482

2

Válčení lovců-sběračů a naše evoluční minulost

Steven A. LeBlanc

Když jsme se přiblížili k ležení nepřítele, sečkali jsme vleže v záloze, dokud vše neutichlo. A jakmile jsme zjistili, že většina nepřátel leží po skupinkách a spí, vrhla se naše skupina na ně, tři z nich na místě zabila a několik dalších zranila. Nepřátelé se kvapně dali na úprk a své válečné zbraně ponechali v rukou útočníků. Na místě zanechali i své raněné, které čekalo ubití k smrti bumerangy. Tři hlasité výkřiky zpečetily triumf vítězů.

Těla mrtvých šokujícím způsobem zohavili, usekali jim ruce a nohy pazourky, krunýři a sekýrami.

Když je při návratu spatřily ženy, spustily velký křik a tančily v divoké extázi. Těla shodili na zem a tloukli do nich klacky – skutečně to vypadalo, že jsou všichni naprosto šílení vzrušením (...) (William Buckley popisující jihoaustralské domorodce v roce 1852 v *The Life and Adventures of William Buckley* [Morgan [1852] 1979, s. 43, 44]).

Druhý den ráno zaútočili na tábor nájezdníci a pobili všechny ženy a děti, které tam zůstaly. (...)

Poté, co zastrčili každé indiánské ženě, kterou zabili, do vaginy rybu nelmu, Noatakové (...) ustoupili k hornímu toku řeky Noatak (...)

O několik týdnů později se kibučtí lovci sobů vrátili domů. Zde našli jen hnijící pozůstatky svých manželek a dětí a přísahali pomstu. Rok nebo dva poté zamířili na sever k hornímu toku Noataku, aby pomstu vykonali. Brzy vypátrali velkou skupinu Noatakamiutů a tajně je sledovali. Jednoho rána muži z tábora Noatakamiutů spatřili velké stádo sobů a vydali se je pronásledovat.

Zatímco byli pryč, kibučtí útočníci zabili všechny ženy v táboře. Pak jim uřezali vulvy, navlékli je na šňůru a rychle zamířili k domovu (Burch 2005, s. 110).

Představa mírumilovného lovce-sběrače je mýtus. Ale musíme učinit více nežli jen tento mýtus rozptýlit a musíme jít nad rámec otázek a konceptů, jako jsou mírumilovné nebo válečnické společnosti. Můžeme si položit zajímavější otázky: Jak vypadalo válčení lovců-sběračů? Může nám to říct něco o naší evoluční minulosti? Literatura překypuje studiemi, interpretacemi a zjištěními, které vyplývají z používání nejednotných definic *válčení*, *prvotních* a *komplexních lovců-sběračů* a podobně. Výsledkem je, že odborníci se ve své řeči zcela mýjejí anebo jim uniká to klíčové. Snaha najít dokonalou definici takových pojmů má omezený užitek, ale sama diskuze o těchto pojmech a o tom, co různé definice implikují, představuje značnou hodnotu.

Co míníme *válčením*, je pro studium lovců-sběračů obzvláště důležité, protože někteří odborníci si tento termín definovali tak, že by lovci-sběrači válčit vůbec nebyli schopni. Jestliže *nájezd* a *přepadení* nejsou válkou a válkou není ani *konflikt uvnitř jazykových skupin* (protože takovému konfliktu se říká *svár*), pak je, ať už úmyslně, nebo ne, většina konfliktů z diskuzí o válčení předem vyloučena. Přesto lovci-sběrači znali válku, která byla stejně skutečná, smrtící a s následky jako u jiných typů společností, a my ji musíme pochopit. Existují různé více či méně užitečné definice války. *Společensky schválený smrtící konflikt mezi nezávislými společenstvími* se zdá být použitelnou definicí, i když ani ona není pro některé účely dostatečně široká, protože vylučuje srovnání s jinými primáty. Takováto definice vylučuje *vraždy*, *spory mezi skupinami*, *které nejsou smrtící*, a *násilí uvnitř skupiny*. Válka tedy není ztotožňována se smrtícím násilím. Toto je přístup, který volím, ale nemusí být nutně vhodný pro zodpovězení všech otázek.

Co máme na mysli pod pojmem *prvotní lovci-sběrači* a o koho šlo?

Použil jsem pojem *prvotní lovci-sběrači* (ang. *foragers*), není ovšem snadné stanovit, co jím rozumíme ani jak vhodné jsou příklady současných lovců-sběračů jako modely pro naši hlubokou minulost. „Standardní antropologický model“ lovců-sběračů je charakterizuje jako malé, spíše rovnostářské skupiny, které jsou vysoce mobilní a neskladují potraviny. Muži obvykle loví a ženy sbírají rostliny, jež často zajišťují skupině více než polovinu kalorií. Tento koncept *prvotních lovců-sběračů* se liší od široce pojatého obecného konceptu *lovců-sběračů*, který pojme všechny společnosti, jež nevyužívají domestikované rostliny nebo zvířata.

Samozřejmě že nic není jednoduché. Jedná se o lovce-sběrače, pokud s domestikovanými organismy obchodují nebo využívají domestikované koně k lovu? Co když si malý zlomek toho, co potřebují k obživě, vypěstují? V mnoha případech byli tito lidé v kontaktu se zemědělci, často ve vzájemných symbiotických vztazích. Věřím, že mnoho současných a historických lovců-sběračů představuje chabé analogie hluboké minulosti. Svět, v němž lovce-sběrače (včetně prvotních) obklopují zemědělci, se velmi odlišuje od toho, v němž jsou obklopeni pouze jinými lovci-sběrači.

Další problém představuje skutečnost, že mnozí z těchto lovců-sběračů se specializovali na využívání určitých rostlin nebo zvířat jako základní potravy a někteří žili ve velkých osadách vcelku usedle. Často skladovali jídlo a někdy se nechovali rovnostářsky. To znamená, že se v mnohém chovali jako zemědělci, až na to, že si své základní „plodiny“ nedomestikovali. Popisovat diskuzi, která spojuje lovce lososů na severozápadním pobřeží s lovci-sběrači, je zbytečné. Historický záznam lovců-sběračů však nesahá do hluboké minulosti, a proto musíme jejich etnografické příklady vnímat jako užitečné, nicméně nedokonalé analogie.

Když tedy říkám „prvotní lovci-sběrači“, mám na mysli lidi, kteří nepoužívali žádné domestikované rostliny nebo zvířata, žili v malých mobilních skupinách, stěhovali se několikrát do roka, neskladovali významné množství potravin a organizovali se relativně rovnostářsky. Mezi jejich archetypální příklady patří australští domorodci, Křováci !Kungové, Aetové, Andamanci a Inupiaté (Eskymáci). Jedná se o klasické vysoce mobilní národy žijící v malých skupinách s nízkou sociální komplexitou. Další typ lovců-sběračů představují Pygmejové ze střední Afriky, Semangové a Agtové z jihovýchodní Asie a národy Paliyanů a Nayakaů z jižní Indie, kteří žili v době výzkumu v intenzivních symbiotických vztazích se zemědělci (Lee a Daly 1999). Tyto symbiotické lovce-sběrače však považuji za velmi špatné analogie, které do diskuze vnášejí zmatek, a nikoli objasnění.

Mezi příklady lovců-sběračů, které bych neklasifikoval jako prvotní, patří četné kalifornské skupiny, jež žily ve stálých vesnicích, skladovaly žaludy a v některých případech se zaměřovaly na mořské zdroje. Příkladem mohou být Čumašové. Vylučuji také společnosti, které jako ty podél řeky Sepik na Nové Guineji využívaly zejména divoké palmy a zakládaly značné množství stálých vesnic. Lidé ze severozápadního pobřeží zaměřující se na lososy patří mezi lovci-sběrači možná k nejsložitěji organizovaným. Některé eskymácké skupiny, jež se zaměřovaly na lov velryb, by také neměly být považovány za prvotní lovce-sběrače, protože rovněž skladovaly zásoby jídla a budovaly si stálé, poměrně velké vesnice. Z archeologického hlediska patřili Džómonové z Japonska, Natufiové z Levanty a Kalusové z jižní

Floridy také mezi lidi, kteří neznali zemědělství, nicméně žili v trvalých vesnicích anebo skladovali potraviny. Tito různí lovci-sběrači, kteří nepatří k prvotním, se mimo jiné někdy označují jako komplexní lovci-sběrači.

Naopak existují zemědělci jako Janomamové a některé národy Nové Guineje, již se sice zemědělství věnují, ale jinak se chovají podobně jako prvotní lovci-sběrači, pokud jde o mobilitu, intenzitu lovu, velikost skupin a složitost sociálních vztahů. Věřím, že je můžeme po úvaze považovat za v určitém smyslu relevantní coby analogie hluboké minulosti, nicméně je to ošemetné.

Povaha dat o válčení lovců-sběračů

Problém, kterému při nakládání s informacemi o těchto lidech čelíme, spočívá v tom, kdy byla data shromážděna. Jsem přesvědčen, že nejlepší údaje relevantní pro výzkum válčení pocházejí z raných etnografií a z misionářských nebo průzkumnických zpráv, nicméně zásadním faktorem je čas. Pokud, jak věřím, stres z nedostatku zdrojů a limity nosné kapacity prostředí představují důležité determinanty válečného chování (přímo i nepřímo), pak jakékoli změny dotýkající se zdrojů a nosné kapacity ovlivní chování, které nás zajímá.

Zvýšení nosné kapacity prostředí odvozené od nových nástrojů (zejména kovových), nových zdrojů potravy (např. hospodářských zvířat) a interakce se zemědělci nebo s pastevcí, kteří mohli poskytnout záchranné mechanismy proti nestálosti zdrojů, to vše snižuje potenciál stresu, který může omezenost zdrojů vyvolávat. Stejný efekt má i úbytek obyvatel. Snížení velikosti populace v důsledku nemoci (včetně těch sexuálně přenosných), začlenění části populace do společností zemědělců/pastevců a nájezdy otrokářů – to vše vedlo ke snížení hustoty a tempa růstu populace, a tím ke změně rovnováhy nosné kapacity. Podmínky válčení také byly ovlivněny změnou v přístupu k obchodu a potřebou vytvářet nová spojení v důsledku nové přítomnosti obyvatel Západu nebo jiných domorodých lovců-sběračů. Někdy ho stimulovaly, jindy tlumily.

Konečně, někdy představovalo důležitou součást konfliktu unášení žen. Touha unášet ženy mohla být důsledkem nerovnováhy v poměru pohlaví v důsledku zabíjení novorozенých holčiček. To samo mohlo být zase způsobeno limity nosné kapacity. (Také to mohlo být zapříčiněno sklonem mužů mít co nejvíce manželek, což ale představuje odlišný problém.) Změna nosné kapacity prostředí může změnit poměr pohlaví dokonce za jednu nebo dvě generace, a tím proměnit i podmínky pro válčení. Tyto problémy

s velkou částí dat nicméně nevylučují získání užitečných informací – znamenají jen, že mnohé klasické etnografie byly pro naše účely sepsány příliš pozdě.

Klasický příklad dopadu takových změn lze nalézt u Eskymáků ze západní Aljašky. Na počátku 19. století zažili Inupiaté ze západní Aljašky (známí také jako Eskymáci z Kotzebuova zálivu), které popsal Burch (2005), velmi významnou válku. O padesát let později, poté co se populace zmenšila a získala přístup k puškám, nevedli války už v podstatě žádné. V důsledku toho se pozdější etnografie z této oblasti, pokud jde o válčení, jen málo podobají raným zprávám. Za další příklad tohoto problému s časem považuji dále v této kapitole zmiňované „mírumilovné“ Netsilické Inuity z Kanady.

Další, a možná ještě dramatičtější příklad problému načasování nacházíme v Austrálii. První trvalá britská osada byla založena poblíž dnešního Sydney v roce 1788. Během necelých dvou let zredukovaly epidemie místní domorodou populaci na polovinu (Dowling 1992) a její poměr k nosné kapacitě prostředí se téměř okamžitě změnil. Očividná proměna intenzity válčení za méně než jednu generaci je skutečně pozoruhodná. Podobné změny lze pozorovat též mezi ostatními australskými domorodci, dále ve Velké pánvi a v jižní Africe.

Abychom to shrnuli, ne-zemědělcům, a zejména prvotním lovcům-sběračům, se při kontaktu se zemědělci stávají minimálně dvě důležité věci. Jednak klesá jejich počet a jednak si pořizují nové technologie, které mají vliv na zvýšení jejich nosné kapacity. V rozsahu, v jakém se válčení týká tlaku na nosnou kapacitu nebo jakéhokoli jiného faktoru, který je buď závislý na hustotě populace, nebo jednoduše vyžaduje minimální počet lidí, se pak výchozí podmínky pro válčení změní. To neznamená, že válčení nemá jiné příčiny a že k němu nutně nebude docházet. Navíc za takto změněných podmínek může to, co bylo původně klasifikováno jako válčení, být mezi zemědělci považováno za vraždu nebo svár. Jednoduše řečeno, ignorovat časový rámec dat znamená házet velmi odlišné situace do jednoho pytle.

Prevalence a základy válčení mezi lovci-sběrači

Prehistorické válčení bylo všudypřítomné, neustálé a smrtící. Existuje dostatek důkazů dosvědčujících, že to platí v případě kmenově organizovaných zemědělců a komplexních lovců-sběračů. Ačkoli důkazy nejsou tak

neprůstředné, vztahuje se to i na prvotní lovce-sběrače. Následuje stručný výklad mé teorie, že základní příčina válčení prvotních lovců-sběračů spočívá v limitech nosné kapacity. Nemyslím si, že se jednalo o jediný důvod k válčení, ale jsem přesvědčen, že jde o hlavní příčinu, jež mohla vést k biologické selekci ve prospěch válečného chování a mohla reziduálně dále působit, i když se nosné kapacity změnily. Tento názor podrobně rozpracovávám v knize *Constant Battles* (LeBlanc 2003).

Žádná předmoderní společnost nikdy úspěšně nekontrolovala svůj populační růst – to platí pro všechny společnosti získávající obživu z divoké přírody. Nikdy nebylo prokázáno, že by nějaké společenské procesy udržovaly velikost populace hluboko pod nosnou kapacitou. Nikdo ani nikdy nepřišel s teoretickým modelem, jak by to mohlo fungovat (pro rozsáhlejší diskuzi viz Read a LeBlanc [2003]). Navíc, pokud by nějaká místní skupina uspěla v kontrole růstu, a sousední skupiny ne, nerostoucí skupina by byla postupně vytlačena těmi rostoucími. Je to trochu jako v bajce o cvrčkovi a mravencích, jenže naopak. Chystat se na zítřek tím, že dnes nerozmnožíte svou populaci, se nevyplácí. Tvzení, že populace lovců-sběračů, jako byli !Kungové, nerostly, je zkrátka mylné. Zdá se, že většina takových populací byla schopna růstu o 2 %, pokud to nosná kapacita prostředí umožňovala. Dokonce i zlomek 1% růstu by ale překonal jakékoli zvýšení nosné kapacity během 300 let nebo i dříve. Kromě toho nosná kapacita nebyla nikdy konstantní kvůli rychlým, byť nepatrným změnám klimatu. Jinými slovy, společenství, včetně v podstatě všech společností lovecko-sběračských, mohla být po většinu času vystavena stresu z nedostatku zdrojů. Válčení může snížit stres zábořem zdrojů (území) sousedních skupin. Zajímavé je, že lov velkých zvířat a válčení představují v podstatě obdobné adaptace. Pokud jste dobří v jednom, jste dobří také v druhém, takže každá lovecko-sběračská společnost se zaměřovala na lov velké zvěře, pakliže v okolí žila. Lovci hlodavců by, pokud jde o válečné chování, byli relativně znevýhodněni a žádní lovci-sběrači, kteří by se takto specializovali, neexistují.

Lidé si očividně přivlastňují zdroje jiných skupin. Uvědomují si příčiny stresu a spatřují řešení v zabírání zdrojů ostatních? Rozhodují se lidé vědomě bojovat, hrozí-li jim vyhladovění, anebo bojují vždy, když mají nedostatek zdrojů, bez ohledu na naléhavost situace? Tyto otázky lze zodpovědět jen velmi obtížně.

Mým argumentem je, že viděno z odstupu, lovci-sběrači se při válčení chovají racionálně. Chování, které podporuje úspěšné válčení, se jeví jako adaptivní. Dobří bojovníci získávají více žen, více jídla a více zdrojů. Vštěpovat si, že „ten jiný“ je nepřítel, je dobrá věc. Vede to ke skupinovému

výběru ve prospěch „válečného“ chování? Zároveň je důležité uzavírat spojení, což může stimulovat mechanismy podporující spolupráci. Vede to ke skupinovému výběru ve prospěch „mírového“ chování?

Člověk pečuje o své vlastní děti, ale zároveň může zabíjet děti druhých. Člověk se některých „jiných“ bojí, ale zároveň některé „jiné“ potřebuje. Vysvětlení válek o zdroje se nemusí opírat o instinkty, ale to neznamená, že v něm instinkty nehrají roli. Vyhodnocují si lovci-sběrači skutečné přínosy a náklady válčení? Vysvětluje něco odvolávání se na instinkt? A naopak, pokud jsme uzpůsobeni k tomu, abychom na hrozby snadno reagovali agresí, toužili vítězit a toužili po pomstě, budeme jistě tím spíše úspěšní. Můžeme vysvětlit válčení pouze skrze instinkty? Vysvětlení samotných lidí se velmi zřídka dovolává racionálního výpočtu zisku zdrojů a zdá se, že etnografie odpovědi neposkytuje.

Takto znějí otázky, které jsou zcela zásadní pro naše pochopení evolučních důsledků válčení. Na tomto místě se je nesnažím zodpovědět, ale poukázat na hodnotu a význam výzkumu válčení lovců-sběračů.

Lovci-sběrači ve světě lovců-sběračů

Předpokládá se, že lidé až na posledních zhruba 10 000 let, a většina světa vlastně donedávna, žili jako lovci-sběrači ve světě lovců-sběračů. Takový byl svět, v němž probíhala většina selekcí pro jakékoli relevantní lidské behaviorální vlastnosti. V historické minulosti většina lovců-sběračů nežila ve světě lovců-sběračů, ale ve světě ovládaném zemědělci a pastevci. Například Křováci z jižní Afriky žili v sousedství pastevců koz anebo dobytka, případně se jimi dokonce sami stali. V poslední době žijí téměř všichni v bezprostřední blízkosti pastevců mluvících bantusky a jsou s nimi ekonomicky a sociálně propojeni. Pygmejové ze střední Afriky žijí se zemědělci v ještě intenzivnějších symbiotických vztazích, protože ovládají jejich jazyky. Hadzy také zcela obklopují pastevci. Totéž platí i pro všechny lovce-sběrače z jižní a jihovýchodní Asie, s výjimkou Andamanců.

V etnografické současnosti žijí mobilní lovci-sběrači v Austrálii, Tasmánii, Arktidě a Subarktidě (zejména Eskymáci), Velké pánvi (lidé mluvící numickými jazyky, včetně Pajutů, Jutů a Šošonů), Ohňové zemi a na Andamanských ostrovech. Nepředstavují reprezentativní soubor. Není jich mnoho a všichni tito lidé mají tendenci žít ve velmi okrajových prostředích. Zemědělci nebo komplexní lovci-sběrači začali již dávno obsazovat bohatší prostředí, ale právě v těchto prostředích v hluboké minulosti žila většina prvotních lovců-sběračů. Přesto lze mezi etnografickými příklady

lovců-sběračů vypořádat určité obecné prvky. Získáme mnohem lepší soubor, zahrneme-li do něj také ne tak docela lovce-sběrače z Kalifornie, od nichž máme dobré informace o válčení (jako jsou např. Wintuové [Chase-Dunn a Mann 1998] a Atsugeviové [Garth 1953]; Eerkens a kol.; Pilloud a kol.; Schwitalla a kol. [vše v této knize]; viz také Allen 2012), a zemědělce z okrajových prostředí Amazonie (Chagnon 1968a, 1968b; Wilbert 1972) a Nové Guineje (Roscoe, v této knize). Některé ze vzorců, které zde popisují, se zakládají též na důkazech získaných od těchto skupin.

Pravidla lovecko-sběračského válčení

Některé principy platí mezi lovci-sběrači více či méně obecně. Naše vědomosti o nich mají tendenci korelovat s kvalitou dat v tom smyslu, že čím lepší data, tím spíše nějaké principy objevíme. Platí tudíž pravděpodobně obecněji, než by odpovídalo samotným informacím o jejich přítomnosti či nepřítomnosti.

Zabíjejí bezbranné cizince na setkání. Zdá se, že tomu tak skutečně bývá, a to přestože cizinec nepředstavuje žádnou hrozbu. Někdy se to projevuje nepřímo existencí propracovaných mechanismů, které umožňují cizincům signalizovat svůj záměr mírumilovně se setkat.

Štědře investují do válčení. To zahrnuje výrobu a údržbu speciálních zbraní, jako jsou štíty, brnění či dýky, které se používají výhradně – nebo téměř výhradně – při konfliktech. Ale také lodí. Lodě vůbec představují zajímavý příklad. Aleut'ané například vyrábějí specializované válečné kajaky. Investice do válčení (obranu) také zahrnují budování staveb, jejichž výstavba a používání jsou nákladné a které neslouží k jiným funkcím, nežli je obrana. Budování vesnic na vrcholcích kopců nebo stavba kaktusových plotů, které fungují jako obranné zdi kolem obranných útočišť v jižní Kalifornii, představují vklad času a úsilí do obrany vesnic. Za další investici lovců-sběračů lze považovat téměř neustálé nošení zbraní. Zemědělci žijící kmenově u sebe nepotřebují nosit zbraně, když se nacházejí ve svých vesnicích nebo v jejich blízkosti. Přenášení zbraní znamenalo pro lovce-sběrače vysoké náklady, protože zbraně jsou těžké a objemné a mnohé z nich, jako dýky či štíty, nelze použít k lovu. Brnění se zcela běžně vyskytuje například u Eskymáků (Burch 2005, s. 85; Darwent a Darwent, v této knize), Andamanců (Kelly 2000, Plate 5, 2005, s. 15295; Sarkar 1962, s. 675) a kalifornských Indiánů (Allen 2012, s. 208). Andamanci zjevně nosili neprůstřelnou vestu, i když šli na lov – pravděpodobně proto, že se báli setkání s nepřáteli (Kelly 2000).